

تحلیل اعتبارات اسنادی و چالش های آن در بانکداری ایران

محمد رضا واحدی

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

چکیده

در اعتبارات اسنادی پرداخت بهای کالا یا خدمات به نفع فروشنده (ذینفع اعتبار) تضمین گشته و فروشنده مدارک و اسناد مقرر و لازم را به بانک تقدیم و وجه آن را از بانک دریافت می نماید بانک نیز اسناد و مدارک یادشده را که از فروشنده تحویل گرفته است به خریدار تحویل می نماید و از این طریق خریدار را مطمئن می کند تا زمانی که اسناد و مدارک مالکیت مورد قراردادی را تحصیل نموده وجهی نیز پرداخت نخواهد کرد با این حال خود بانک هم از نوعی تضمین در مقابل دستوردهنده افتتاح اعتبار (مشتری) برخوردار است که استرداد وجه اعتبار پرداختی به فروشنده از ناحیه مشتری را تضمین می نماید. ولی متأسفانه این نوع پرداخت موجبات سوء استفاده را نیز برای کلاهبرداران فراهم می نماید و موجبات خروج ارز از کشور و واردات کالا های بی ارزش در مقابل آن می شود که جلوگیری از این امر در نظام بانکی ما اهمیت زیادی دارد و می بایست مواردی که موجب سوء استفاده از اعتبار اسنادی شده است را یافته و راهکارهایی که اگر انجام میگرفت مانع از به چالش کشیدن آنها می شد را نیز شناسایی نمود تا با اتخاذ آن در گشایش های جدید اعتبار اسنادی در کشور بتوان مانع به چالش کشیده شدن اعتبار اسنادی که نهایتاً منابع بانک ها را درگیر نموده و حجم پرونده های قضایی را بیشتر می نماید شد.

واژه های کلیدی: اعتبار اسنادی، مراحل گشایش، تضمین، چالش ها، راهکارها.

مقدمه:

یکی از مسائل مهم در هر قرارداد، پرداخت و چگونگی اجرای تعهدات طرفین است. هرطرف قرارداد مادام که طرف دیگر تعهد خویش را اجرا نکرده از ایفاء تعهد سرباز می زند و یا حتی الامکان پس از حصول تضمین کافی از طرف مقابل وفای به عهد می نماید.

دغدغه معقول طرفین در یک معامله بین المللی به علل مختلف همانند عدم اطلاع از وضعیت و حسن شهرت تجاری همدیگر، بعد جغرافیایی مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دولتها، مقررات پیچیده و متنوع، محدودیت های ناشی از اجرای حکم خارجی بیشتر از یک معامله داخلی است بنابراین وجود مکانیسم و ترتیبی که باعث تسهیل و در عین حال تضمین ایفای تعهدات طرفین گردد ضرورت انکار ناپذیر می باشد.

عرضه کنندگان کالا و خدمات تا زمانی که وجه کالا و خدمت ارائه شده پرداخت و یا تضمین قرار نشده باشد تمایل به تسلیم مبیع یا ارائه خدمات ندارند از طرف دیگر خریداران نیز تمایل دارند که پس از دریافت کالا یا ارائه سرویس و خدمات وجه آن را پرداخت نمایند. این امر (تقابل منافع) پیدایش اعتبارات اسنادی را به عنوان یک وسیله پرداخت در صحنه بین المللی سبب شده است.

در دنیای پیشرفته امروزی از طریق اعتبارات اسنادی کالا خدمات و همچنین حقوق و امتیازات پرداخت و تضمین می شود. منتها خواسته طرفین معامله بین الملل این است که فروشنده کالا یا صاحب حقوق و امتیاز و یا ارائه دهنده خدمت تا زمانی که عوض کالا یا حقوق خود را تحصیل نکرده و یا دریافت آن تضمین نشده همچنان برمال و دارایی خود مسلط باشد و خریدار نیز قبل از آنکه پرداختی صورت داده باشد بتواند کالای خریداری شده را بفروشد و یا از مزایای خدمات و حقوق مورد معامله بهره مند گردد. جمع این تقابل منافع در قالب اعتبارات اسنادی توسط بانک یا بانک هایی حاصل می آید که در آن واحد حقوق و مسئولیت طرفین قرارداد را مدنظر قرار می دهند و بدین طریق تحقق خواسته طرفین مسلم و خاطر آنها آسوده می گردد. در این فرایند پرداخت بهای کالا یا خدمات به نفع فروشنده (ذینفع اعتبار) تضمین گشته و فروشنده مدارک و اسناد مقرر و لازم را به بانک تقدیم و وجه آن را از بانک دریافت می نماید بانک نیز اسناد و مدارک یادشده را که از فروشنده تحویل گرفته است به خریدار تحویل می نماید و از این طریق خریدار را مطمئن می کند تا زمانی که اسناد و مدارک مالکیت مورد قراردادی را تحصیل ننموده و جهی نیز پرداخت نخواهد کرد با این حال خود بانک هم از نوعی تضمین در مقابل دستوردهنده افتتاح اعتبار (مشتری) برخوردار است که استرداد وجه اعتبار پرداختی به فروشنده از ناحیه مشتری را تضمین می نماید.

ولی متأسفانه این نوع پرداخت موجبات سوء استفاده را نیز برای کلاهبرداران فراهم می نماید و موجبات خروج ارز از کشور و واردات کالا های بی ارزش در مقابل آن می شود که جلوگیری از این امر در نظام بانکی ما اهمیت زیادی دارد و نگارنده به دلیل شغل خود که کارشناس حقوقی یکی از بانک های دولتی می باشد با توجه به پرونده هایی که با آنها برخورد داشته ام سعی نموده ام با مشورت همکاران خود در حوزه ارزی و اعتبار اسنادی، مواردی که موجب سوء استفاده از اعتبار اسنادی در آن پرونده ها شده است را یافته و راهکارهایی که اگر انجام میگرفت مانع از به چالش کشیدن آن پرونده ها می شد را نیز شناسایی و در این مقاله ارائه نمایم تا با اتخاذ آن در گشایش های جدید اعتبار اسنادی در کشور بتوان مانع به چالش کشیده شدن اعتبار اسنادی که نهایتاً منابع بانک ها را درگیر نموده و حجم پرونده های قضایی را بیشتر می کند شد.

فصل اول: تعریف اعتبار اسنادی و ویژگی های آن**بخش اول: تعریف اعتبار اسنادی**

آرزوی دیرینه تجار بویژه در تجارت بین الملل، یافتن ابزار و روش مناسب جهت تسلیم کالا و پرداخت وجه آن بوده است. لزوم همکاری های اقتصادی و تجاری میان دولتها و ضرورت همکاری تجار در صحنه تجارت بین الملل موجب گردید تا با همکاری بانکها اعتبارات اسنادی به صورت عرف رایج جاری گردد. تا اینکه در سال ۱۹۳۳ میلادی اتاق بازرگانی بین الملل برای

نخستین بار این عرف تجاری را به عنوان یک تاسیس حقوقی به صورت مدون تنظیم و به تصویب رساند، این مقررات تحت عنوان مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (U.C.P) منتشر و در اختیار تجار قرار گرفت. این مقررات متناسب با تغییر عرفهای تجاری و متناسب با تغییرات سریع اقتصاد جهانی اصلاحاتی به خود دیده است و معمولاً هر ده سال یکبار مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد و آخرین اصلاحیه آن در سال ۲۰۰۷ میلادی تحت عنوان نشریه ۶۰۰ منتشر گردیده است براساس ماده ۲ آن اعتبارات اسنادی مقرراتی است که اگر شمول آن در اعتبار درخواست شده باشد، درمورد هر اعتبار اسنادی (اعتبار) (از جمله اعتبار اسنادی ضمانتی) تا حدی که قابل اعمال است لازم الاجرا است.

اعتبارات اسنادی که اعتبارنامه نیز نامیده میشود، یک سیستم پرداخت بین‌المللی است که از جنبه‌های مختلف به تعریف آن پرداخته شده است: اعتبار اسنادی، سندی است که به موجب آن، یک بانک بر اساس درخواست مشتری، پرداخت وجهی را به ذینفع در قبال ارائه اسناد مشخص بر عهده می‌گیرد (گوتریچ و مگراه، ۲۰۰۵، ص ۴۷۱). این تعریف ضمن اینکه تصویری کلی از اعتبار اسنادی ارائه میدهد، سند بودن آن را با کارکرد مشخص مورد تأکید قرار داده است، بدون این که به همه اطراف این سیستم پرداخت یا عناصر دیگر آن اشاره کرده باشد. بدین ترتیب، تعریف جامعی به نظر نمیرسد.

برخی دیگر، اعتبار اسنادی را التزام گشایش کننده اعتبار - که معمولاً یک بانک است - در مقابل ذی نفع میدانند که در نتیجه، بانک را مکلف میسازد تا به شرط رعایت شرایط مقرر در اعتبار از سوی ذینفع، وجه اعتبار را به او بپردازد " محبی، محسن (۱۳۶۳) دعوی مربوط به ایران و آمریکا در موضوع اعتبارنامه تضمینی در محاکم آمریکا، مجله حقوقی، ش ۱، ص ۶۳ " این تعریف، ناظر به مفاد و نتیجه اعتبار اسنادی است که همان التزام و تعهد بانک گشاینده اعتبار است. در حقیقت، در این تعریف، التزام مشروط در مقابل ذینفع مورد تأکید قرار گرفته و به نوع رابطه حقوقی متقاضی اعتبار و بانک افتتاح کننده اعتبار اشاره ای نشده است. در تعریف دیگر، اعتبار اسنادی، تعهد کتبی بانک گشاینده اعتبار محسوب می‌شود که به موجب درخواست و بر اساس دستورهای متقاضی اعتبار، به نفع ذینفع به منظور پرداخت مبلغ معینی در زمان مشخص و در قبال ارائه اسناد مطرح در اعتبارنامه صادر میگردد " اعتبار اسنادی، بانک مونترال، ۱۹۸۴: ۱، ص ۳ ". در حقیقت، بر اساس این تعریف، اعتبار اسنادی در ضمن این که قراردادی میان بانک گشاینده اعتبار و مشتری بانک (متقاضی اعتبار) محسوب می‌شود و دارای آثار حقوقی میان آنهاست؛ یک تعهد کتبی بانک گشاینده اعتبار در مقابل ذینفع تلقی می‌گردد " طارم سری مسعود (۱۳۸۳) حقوق بازرگانی بین الملل چاپ پنجم تهران شرکت چاپ و نشر بازرگانی ص ۳۴ " این تعریف، تا حدودی از جامعیت برخوردار است و عناصر اساسی اعتبار اسنادی را شامل می‌شود برخی نیز اعتبار اسنادی را اعلامیه ای دانسته اند که به وسیله یک بانک بر اساس درخواست مشتری صادر شود و مشتمل بر تعهد بانک افتتاح کننده اعتبار است که در نتیجه آن، ذینفع میتواند مبلغ مذکور در آن را به شرط ارائه اسناد مصرح در اعتبارنامه، از بانک افتتاح کننده اعتبار دریافت کند (هوگلند، ۱۹۶۸، ص ۵۴). در این تعریف، بدون اینکه به ماهیت درخواست مشتری اشاره ای شده باشد، اعتبار اسنادی را اعلامیه از سوی بانک دانسته است. در تعریف دیگر، اعتبار اسنادی، توافقی با بانکداران تلقی گردیده که به موجب آن، بانکها پرداخت یا قبول براتهای صادره از جانب مشتری را در قبال تحویل فاکتورها و اسناد حمل بر عهده میگیرند. هرگاه بانکها جزئیات توافق را در یک سند درج کنند، سند مذکور، اعتبار اسنادی یا به اختصار اعتبار نامیده میشود (دشو پکمن، ۱۹۷۱، ص ۱۹۱) در این تعریف، در حقیقت، اعتبار اسنادی با توجه به درخواست گشایش اعتبار از سوی متقاضی آن، یک نوع توافق و قرارداد با بانک گشاینده اعتبار محسوب شده است. بدین جهت، نسبت به مسئولیت پرداخت وجه اعتبار که ناشی از توافق بانک با مشتری است، تأکید زیادی صورت گرفته و به دیگر عناصر و اطراف دخیل در این روش، اشاره ای نشده است. با وجود این، نکته مثبت این تعریف آن است که بر خلاف دیگر تعاریف که اسناد اعتباری را با توجه به آثار و نتیجه آن تعریف کرده یا آن را سند تعهد آوری برای پرداخت دانسته اند؛ درخواست گشایش اعتبار را در قالب یک توافق و قرارداد تلقی کرده است. تعریف دیگری از مفهوم اعتبار که تا حدودی جامع به نظر میرسد و از تفصیل بیش تری برخوردار است؛ تعریف مندرج در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی است. بر اساس

ماده ۲ مقررات یادشده، اعتبارات اسنادی به معنی هرگونه قراری است که به موجب آن بانک (بانک گشاینده اعتبار) بنا به درخواست و دستورهای مشتری (درخواست کننده اعتبار) یا از سوی خود، موظف میشود تا در برابر اسناد مقرر در اعتبار و نیز مشروط بر رعایت شرایط اعتبار: ۱- پرداختی را به شخص ثالث (ذینفع اعتبار) یا به حواله کرد او انجام دهد یا بروات صادره توسط ذینفع را قبولی بنویسد و پرداخت کند؛ ۲- یا به بانک دیگری اجازه دهد که آن پرداخت را انجام دهد و یا این بروات را قبول و پرداخت کند؛ ۳- یا به بانک دیگری اجازه معامله اسناد را بدهد. (یوسی پی ۵۰۰، ۱۳۸۲، ص ۱۵). بدین ترتیب، تعاریف ارائه شده با وجود نکات مثبت و تأکید بر جنبه خاصی از اعتبار اسنادی، هیچکدام جامعیت کافی ندارند. به نظر میرسد، در این جا شایسته است به برخی عناصر مشترک و تشکیل دهنده اعتبار اسنادی اشاره شود: ۱- تعهد بانک گشاینده اعتبار به عنوان بخش مشترک تعاریف محسوب می گردد. در حقیقت، با گشایش اعتبار، انجام دادن تعهد پرداختی که خریدار داشته، به عهده بانک افتتاح کننده اعتبار واگذار شده است. از این رو، التزام و تعهد بانک گشاینده اعتبار به عنوان یکی از عناصر اصلی تشکیل دهنده اعتبار اسنادی تلقی میگردد ۲- تعهد بانک گشاینده اعتبار، مطلق و بدون قید و شرط نیست، بلکه این تعهد از یک سو، مشروط به این است که فروشنده (صادرکننده) به شرایط معین در قرارداد اصلی خرید و فروش عمل کند و از سوی دیگر، محدود به تاریخ انقضای اعتبار است ۳- ترتیب و قراری که به موجب آن، بانک گشاینده اعتبار موظف به پرداخت به ذینفع می شود، بنا به درخواست و به تعبیری، مبتنی بر یک نوع توافق و قرارداد میان متقاضی اعتبار و بانک گشاینده اعتبار است.

بخش دوم: ویژگی های اعتبارات اسنادی

الف: اصل استقلال

بر مبنای این اصل، اعتبار اسنادی از قرارداد پایه که بین خریدار و فروشنده منعقد شده است و یا دیگر معاملاتی که بین آن ها ممکن است وجود داشته باشد و همچنین از معاملاتی که به نوعی می تواند با اعتبار اسنادی ارتباط پیدا نماید، منفک و مستقل است (سهامی، محمدرضا، ۱۳۹۱). این ویژگی مربوط به اسناد، اعمال و امضاها می باشد. در اعتبارات اسنادی، مانند سایر اسناد تجاری، اصل بر عدم وابستگی موارد فوق الذکر می باشد (رجبی، علی، ص ۴۲). لذا در تعریف اصل نخست می توان گفت؛ اصل استقلال اعتبار و یا وصف تجریدی اعتبار به این معناست که اعتبار اسنادی از قرارداد مبنای فروش و دیگر معاملات، مستقل است. بانکی که اعتبار اسنادی را گشایش کرده و به جریان می اندازد، فقط با یک مسئله سرو کار دارد و آن عبارت از این است که آیا اسنادی که به وسیله فروشنده تسلیم شده اند، با اسنادی که توسط خریدار مشخص گردیده اند، مطابقت دارند یا نه و لذا اعتبار اسنادی فقط معامله اسناد است. اینکه قرارداد پایه و اصل مربوط به فروش چه کالایی است و یا حتی اینکه قرارداد اصلی اجرا شده یا نه، به بانک ارتباط ندارد. تنها موردی که بانک با استناد بدان میتواند از پرداخت وجه اعتبار خودداری کند، جایی است که برای بانک ثابت شود که اسناد، علیرغم ظاهر صحیح و درست آنها، در واقع تقلبی هستند. این مورد، استثنای تقلب «fraud exception» نامیده می شود.

در قانون ucp600 در رابطه با اصل استقلال، مواد ۴ و ۵ این قانون به این مهم پرداخته اند. ماده ۴ در این زمینه اشعار داشته است: «اعتبارات، ماهیتا معاملاتی جدا از قرارداد فروش یا سایر قرارداد هایی هستند که این اعتبارات مبتنی بر آن ها است و قرارداد های مبنای اعتبار، به هیچ وجه ارتباطی به بانک ها نداشته و تعهدی برای آن ها ایجاد نمی کند، حتی در صورتی که هرگونه اشاره ای به اعتبار در قرارداد وجود داشته باشد». از طرفی ماده ۵ نیز بیان داشته است: «در عملیات اعتبار اسنادی، بانک های ذی ربط اسناد را معامله می نمایند و نه کالا، خدمات و یا سایر اعمالی را که اسناد به آن ها ارتباط دارد». لذا می توان گفت: بر اساس اصل استقلال، از آنجایی که بانک تنها وظیفه پرداخت وجه را بر اساس اسناد ارایه شده توسط ذی نفع را دارد، دیگر تکلیفی به بررسی ایرادات ناشی از معامله پایه را بر عهده نداشته و لذا، در پرداخت وجه، پس از بررسی اسناد مورد توافق طرفین و بدون توجه به قرارداد های دیگر، اقدام به پرداخت خواهد کرد. چنانچه در دو ماده پیشین نیز مشاهده می شود که، مقررات ucp600 نیز با عباراتی دقیق و روشن و به طور قطع هرگونه ارتباط قرارداد های دیگر با اعتبار اسنادی را جدا

نموده است. در واقع به تعبیر ماده ۴، اعتبار نه تنها از قرارداد اصلی و پایه، جدا و مستقل است، بلکه از قرارداد منعقد شده بین متقاضی گشایش اعتبار و بانک گشاینده اعتبار نیز جدا و مستقل است.

چنانچه ماده ۱۵ ucp500 در تکمیل این نکته بیان می‌کند: «بانک هیچ گونه مسئولیت یا تعهدی در قبال شکل، اصالت، تزویرو... یا اثر حقوقی هیچ سند یا اسناد یا شروط عام و خاصی که در سند گنجانده شده باشد یا به آن‌ها اضافه می‌گردد، به عهده نمی‌گیرد...». همچنین بند الف ماده ۱۴ ucp600 نیز در این مورد اشعار داشته است: «بانک... باید اسناد ارائه شده را بررسی و صرفاً براساس صورت ظاهر اسناد، مشخص کند که آیا اسناد ارائه شده، مطابق با شرایط اعتبار به نظر میرسد یا نه». از طرفی نیز ماده ۳ کنوانسیون سازمان ملل راجع به ضمانتنامه‌های مستقل و اعتبار نامه‌های تضمینی نیز تحت عنوان استقلال تعهدنامه به این موضوع اشاره کرده و اشعار میدارد: از نظر این کنوانسیون، در جایی که تعهد گشاینده به شخص ذینفع شرایط ذیل را نداشته باشد، مستقل محسوب می‌شود:

الف تعهد به وجود یا صحت و نفوذ قرارداد پایه یا به وجود یا صحت و نفوذ تعهدنامه دیگر (از جمله اعتبار نامه تضمینی یا ضمانتنامه مستقلی که تأیید یا ضمانت نامه متقابل به آن مربوط است) وابسته نمی‌باشد.

ب تابع هیچ شرط دیگری که در تعهدنامه دیده نشود یا تابع هیچ فعل یا واقعه آینده به استثنای ارائه اسناد یا اعمال دیگری که در حیطه اقدامات ضامن یا گشاینده قرار می‌گیرد، نشده باشد. لذا تنها وضعیتی که استثنا بانک از پرداخت خودداری می‌نماید، حالتی است که فریب و تقلب به وقوع می‌پیوندد و اثبات می‌گردد که فروشنده (ذی نفع) نیز از این تقلب و فریب آگاه بوده است (کلایو ام اشمیتوف، صص ۳۳۰-۳۳۱).

مهمترین آثار اصل استقلال عبارتند از: عدم امکان استناد به ایرادات و دفاعیات ناشی از رابطه معاملات اصل و پایه یا قرارداد گشایش اعتبار، عدم تأثیر انحلال یا تغییر مفاد معامله پایه یا قرارداد گشایش اعتبار بر معامله اعتبار اسنادی، جدای مفاد و شروط معامله اعتبار اسنادی از شروط و مفاد روابط حقوقی مقدمات، عدم امکان بهره‌گیری از شروط مندرج در معامله پایه یا قرارداد گشایش اعتبار جهت تفسیر مفاد معامله اعتبار اسنادی به معنای خاص، عدم تأثیر ورشکستگی متقاضی اعتبار بر تعهد گشاینده به ایفای تعهد اعتبار، عدم الزام بانک به آگاه از عرف‌های تجاری مربوط به معامله پایه. لذا حتی اگر خریدار مدعی باشد که کالاهای تحویل شده مطابق با مفاد قرارداد نیستند، چنین ادعایی در مقابل بانک قابل استناد نبوده و بانک به محض ارائه اسناد و مدارک لازم، وجه اعتبار را پرداخت خواهد کرد. استثنای تقلب که بدان اشاره شد، صرفاً در شرایط بسیار محدود، در دسترس و قابل استناد است. در موردی که میتوان ادعای تقلب را بطور موفقیت آمیزی مطرح کرد، بانک گشاینده اعتبار و بانک ابلاغ کننده باید از اجرای تعهدی که در مقابل ذینفع برعهده گرفته اند خودداری کنند.

ادعای تقلب معمولاً از طرف خریدار مطرح میشود تا بانک را از پرداخت وجه اعتبار بازدارد. گفته می‌شود که قاعده تقلب بحث برانگیزترین موضوع در حقوق اعتبار اسنادی است، زیرا باید دودسته مصالح متعارض را جمع کرده و هر دو را حفظ کند، اول اهمیت حفظ اصل استقلال اعتبارات اسنادی و دوم اهمیت پیشگیری از تقلب در اعتبارات اسنادی. از یک سو اگر تقلب بسیار وسیع تعریف شود یا معیار تقلب بسیار سهل الوصول و ساده تعیین گردد، ممکن است قاعده تقلب مورد سوء استفاده متقاضی اعتبار قرار گیرد که صرفاً به علت سود نبردن از معامله پایه، مایل نیست بانک گشاینده، وجه اعتبار را بپردازد. اگر منع پرداخت وجه اعتبار اسنادی فراوان اجازه داده شود، اعتماد تجاری به اعتبارات اسنادی به عنوان یک ابزار کارآمد برای پرداخت بهای کالاها و خدمات از میان خواهد رفت. از سوی دیگر اگر تقلب بسیار محدود و مضیق تعریف شود یا معیار تقلب بسیار سنگین و صعب الوصول تعیین گردد، تأثیر قاعده تقلب به خطر خواهد افتاد. تعیین معیار بسیار خشک و انعطاف ناپذیر برای تقلب، ممکن است باعث افزایش ارتکاب اعمال متقلبانه از سوی ذینفع‌های اعتبار اسنادی شده و متقاضیان گشایش اعتبار را در استفاده از اعتبارات اسنادی دلسرد کند و سرانجام به کارایی تجاری اعتبارات اسنادی لطمه وارد کند.

ب: اصل رعایت دقیق مفاد اسناد

با توجه به اینکه وظیفه تطبیق اسناد به عهده بانک است این اصل در ارتباط مستقیم با بانک قرارداد بیشتر به عنوان یک وظیفه بر دوش بانک می باشد؛ بنابراین در زیر به بررسی این اصل به عنوان تعهد بانک می پردازیم.

وظایف بانک

الف وظیفه پرداخت اسناد مطابق اعتبار اسنادی یک تعهد کتبی از طرف بانک در مقابل ذی نفع است که در صورت تحویل اسناد توافق شده توسط وی تحقق می یابد. برای پرداخت وجه آن در عین حال خریدار می داند که مبلغ اعتبار اسنادی تنها در صورتی که اسناد مطابق با شروط و مواد اعتبار تحویل داده شود، پرداخت می گردد. اسناد همانند عاملی کلیدی در روند معامله اعتبار اسنادی می باشند. سهولت دسترسی به شروط اعتبار توافق شده بین ذی نفع و متقاضی را قانون اعتبار اسنادی تعیین می کند. اسنادی که در تمامی جهات با شروط اعتبار توافق تطابق داشته باشند موجبات پرداخت را فراهم می آورند. با وجود شروط اعتبار، تعهدات ضمنی بانک برای پرداخت در مقابل اسناد مطابق، یک اصل مهم می باشد، وگرنه با ارائه اسناد ساختگی و جعلی می توان وجه اعتبار اسنادی را دریافت کرد.

ب وظیفه پرداخت به فروشنده- اصل پول نقد و مجزا بودن اسناد از قرارداد پایه در صورتی که ذی نفع معامله پایه را نقض کند، در نهایت تاثیری بر مذاقه بانک در اسناد ارائه شده به او ندارد (جلالی فراهانی، سمیه، صص ۲۱ و ۲۳۳).

در واقع، بر طبق این اصل، بانکی که اسناد و مدارک را از فروشنده دریافت می کند، حق دارد اسنادی که دقیقاً مطابق با شرایط و مفاد اعتبار نیستند را قبول ننماید. بانکی که اسناد را دریافت می کند در واقع نماینده خریدار است و نماینده نیز دارای اختیارات محدودی است و نمیتواند خارج از حدود اختیارات و صلاحیت خویش عمل کند. حدود اختیارات نماینده همان چیزی است که در دستورات خریدار بیان شده است و لذا اسناد و مدارک که برای دریافت وجه اعتبار ارائه می گردد، باید شکل و مندرجات آن دقیقاً همان چیزی باشد که خریدار درخواست نموده است، در غیر این صورت، بانک باید آنها را به فروشنده مسترد دارد. بدیهی است که اگر بانک اسناد غیر مطابق با آنچه خریدار درخواست نموده را دریافت و قبول کند، خریدار حق دارد به اقدام بانک اعتراض کرده و اسناد ارائه شده را رد کند و بانک حق ندارد که با استناد به چنین اسناد و مدارکی، وجهی از اصل دریافت نماید.

در رویه قضای کشورهای مختلف، مثالهای گوناگون از چگونگی و مصادیق اجرای این نظریه بیان شده است، برای مثال، در موردی که، خریدار درخواست کرده بود، گواهی کیفیتی که از سوی " کارشناسان " صادر شده است، باید ضمیمه اسناد دیگر گردد، ولی بانک، گواهی کیفیت صادره توسط یک کارشناس رایبذیرفت. خریدار به این اقدام بانک اعتراض نمود و دادگاه اقدام بانک را صحیح ندانست، چراکه گواهی کیفیت ارائه شده بایستی توسط کارشناسان صادر می شد و نه فقط توسط یک کارشناس. این در حالی است که عنوان و لفظ کارشناسان، بیشتر از دو کارشناس را شامل میشود. به عبارتی، بانک حق دارد اسنادی که از طرف فروشنندگان ارائه میشوند ولی کاملاً مطابق با دستورات و خواست خریدار نیستند را رد کند، ولی بانک ملزم نیست که درباره ارزش قانون اسنادی که باید ارائه شوند، تحقیق و بررسی کند. بانک باید سریعاً نسبت به رد یا قبول اسناد تصمیم گیری کند. اگر اسناد را رد می کند باید موارد ناهماهنگ را در اعلامیه رد مشخص کند و رد اسناد نیز بایست سریعاً به فروشنده اطلاع داده شود. درواقع بانک تنها بر اساس صورت ظاهر اسناد و موارد مورد توافق در اسنادی که باید برای پرداخت ارائه گردند رسیدگی کرده و وارد در ماهیت آن، به گونه ای که، درباره ی صحت و بطلان آن نظر دهد نخواهد شد. همچنین بانک در بررسی اسناد و تصمیم گیری برای قبول یا رد آن، یک مهلت متعارف دارد که براساس عرف و رویه های مختلف، متفاوت خواهد بود ولی معمولاً بین ۳ تا ۸ روز کاری در کشورهای پیشرفته، مهلت متعارف تلقی شده است. به گونه ای که، بند ب ماده ۱۴ مقررات ucp600 در این مورد مهلت بانک گشاینده برای بررسی و اظهار نظر در مورد اسناد را ۵ روز تعیین کرده است. مقررات ucp600 در مواد مختلف از جمله بند الف ماده ۷ و مواد ۱۴ و ۱۵، به لزوم انطباق اسناد با مفاد اعتبار اشاره کرده است. از جمله، ماده ۱۵ در سه بند متوالی بر ضرورت انطباق اسناد ارائه شده با مفاد اعتبار تاکید نموده است:

الف زمانی که بانک گشاینده، اسناد ارائه شده را منطبق با شرایط اعتبار تشخیص دهد باید اسناد را بپذیرد.
ب زمانی که بانک تایید کننده، اسناد ارائه شده را منطبق با شرایط اعتبار تشخیص دهد، باید اسناد را پرداخت یا معامله کند و آنها را به بانک گشاینده ارسال دارد.
ج هنگامی که بانک تعیین شده، اسناد ارائه شده را منطبق با شرایط اعتبار تشخیص دهد و اسناد را بپذیرد یا معامله کند، باید آنها را به بانک گشاینده یا تایید کننده ارسال کند.

فصل دوم: اشخاص ذی‌مدخل در اعتبار اسنادی و رابطه این اشخاص با یکدیگر

بخش اول: اشخاص ذی‌مدخل در اعتبار اسنادی

هر معامله اعتبار اسنادی حداقل از چهار طرف تشکیل میشود: متقاضی اعتبار اسنادی، بانک گشاینده اعتبار اسنادی، بانک ابلاغ کننده و ذینفع اعتبار اسنادی.

۱- متقاضی اعتبار اسنادی:

بر اساس ماده ۲ مقررات و رویه های متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) درخواست کننده اعتبار عبارت است از طرفی که اعتبار بنابه درخواست وی گشایش شده است.

متقاضی اعتبار اسنادی شخصی است که از بانک گشاینده اعتبار درخواست میکند تا اعتبار اسنادی را به نفع ثالث (ذینفع) افتتاح کند. این شخص در واقع همان فروشنده در معامله پایه یا ذینفع اعتبار اسنادی است که به نام او اعتبار گشایش یافته است.

۲- بانک گشاینده اعتبار اسنادی:

در ماده ۲ مقررات و رویه های متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) بانک گشاینده اعتبار چنین تعریف شده است: بانک گشاینده اعتبار بانکی است که بنابر درخواست متقاضی اعتبار یا از جانب خود، اعتبار اسنادی را افتتاح کند. در واقع این بانک هماهنگی می کند تا با تحویل گرفتن اسناد حمل از صادرکننده، وجه اعتبار را به او بپردازد.

۳- بانک ابلاغ کننده:

به موجب ماده ۲ مقررات و رویه های متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) بانک ابلاغ کننده یعنی بانکی که اعتبار را بنابه درخواست بانک گشاینده ابلاغ می کند. بانک ابلاغ کننده باید درستی ظاهری اسناد و نیز مطابقت آنها با اسناد مشخص شده در سند صدور اعتبار را به طور متعارف کنترل کند همچنین، پرداخت به فروشنده و ذینفع اعتبار معمولاً توسط همین بانک انجام میشود.

۴- ذینفع اعتبار اسنادی:

به موجب ماده ۲ مقررات و رویه های متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) ذی نفع: یعنی طرفی که اعتبار به نفع وی گشایش شده است. ذینفع اعتبار یا صادرکننده (فروشنده) شخصی است که خواهان افتتاح اسنادی جهت پرداخت ثمن کالای خود است و در حقیقت، استفاده از این روش را برای تضمین پرداخت مقرر کرده است و در نهایت، اعتبار به نفع او گشایش مییابد.

بخش دوم: رابطه اشخاص ذی‌مدخل در اعتبارات اسنادی

الف: رابطه میان متقاضی اعتبار و ذینفع اعتبار:

آغاز رابطه حقوقی این دو بر اساس قرارداد مبنایی است که طبق آن، متقاضی اعتبار و ذینفع توافق میکنند پرداخت از طریق بانک و با روش اعتبار اسنادی صورت گیرد. در حقیقت اساس معامله اسنادی، قرارداد مبنایی است که طرفین جهت پرداخت از طریق اعتبار به توافق رسیده اند و این، آغاز رابطه حقوقی میان متقاضی و ذی نفع است؛ اگرچه وصف استقلال اعتبارات اسنادی نمیتواند تحت تأثیر قرارداد مبنایی یا اصلی قرار گیرد. بدین ترتیب، میان این دو یک رابطه حقوقی بر اساس قرارداد مبنایی ایجاد میشود که در آن، شرط پرداخت از طریق اعتبار اسنادی و لزوم تحویل دیگر مدارک و

اسناد تصریح می‌گردد و بر این اساس، برای هر دو، حق و تکلیفی ایجاد میشود و به همین دلیل، بانک گشاینده اعتبار و نیز بانک ابلاغ کننده و بانک معامله کننده اسناد (بر حسب مورد) موظف به رعایت این حق و تکلیف ناشی از اعتبارنامه (که این اعتبارنامه در حقیقت مستند به قرارداد مبنایی است) است. پس از ایجاد اعتبارنامه، نسبت به همه طرفهای ذیربط از جمله متقاضی اعتبار و ذینفع الزام آور است. بدین ترتیب، متقاضی اعتبار به پرداخت از طریق اعتبار اسنادی ملزم است و ذینفع هم ملزم به تحویل مدارک و اسناد لازم، از جمله اسناد حمل به بانک ابلاغ کننده است. بدیهی است روش پرداخت مبتنی بر اعتبار اسنادی زمانی لازم الاجراست که متقاضی اعتبار و ذینفع، این روش را در قرارداد مبنایی پیش بینی کرده باشند و از سویی، بر اساس ماده ۲ یو سی. پی، مقررات این مجموعه اگر در متن اعتبار ذکر شده باشد، لازم الاجراست و برای متقاضی اعتبار و ذی نفع الزام آور است. قیود و شرایط اعتبار و اسناد خواسته شده باید مطابق قرارداد مبنایی یا اصلی، منعقد میان متقاضی اعتبار و ذینفع باشند که در واقع اعتبار، بر آن مبتنی است. متقاضی اعتبار باید در مهلت مقرر (متعارف) گشایش اعتبار کند بدین ترتیب که به بانک خود در کشور متبوع اعلام کند که اعتبارنامه را مطابق قرارداد مبنایی برای ذینفع صادر کند. در صورتی که متقاضی اعتبار، در گشایش اعتبار کوتاهی کند، ذینفع حق دارد به دلیل نقض این شرط اساسی، ادعای خسارت کند. ذینفع هم باید اسناد و مدارک مصرح در اعتبارنامه را تهیه کند و جهت ارسال به بانک گشاینده متبوع متقاضی، تحویل بانک ابلاغ کننده دهد. همچنین ذینفع باید متقاعد شود که قیود و شرایط و اسناد درخواستی در اعتبار، با قرارداد مبنایی انطباق دارند. نامبرده باید اسناد را تا تاریخی که اعتبار قوت قانونی دارد، به بانک ارائه دهد (طارم سری، ۱۳۸۳، ص ۱۴۶). توضیح این نکته لازم است که نتیجه تفاوت و اختلاف در اسناد ممکن است عدم پرداخت باشد. بنابراین، ذینفع یا صادرکننده به بررسی خیلی دقیق از اسناد نیاز دارد؛ زیرا این وظیفه اوست که شرایطی که اعتبارنامه تعیین کرده است، اجرا نماید. اگر این کار را انجام ندهد، باید فوراً از متقاضی اعتبار بخواهد یک اصلاحیه متناسب را ترتیب دهد (سماواتی، ۱۳۸۰، ص ۱۱۳). صادرکننده در صورت نیاز به ارائه ثانوی اسناد، نمی تواند مستقیماً آن را جهت خریدار ارسال نماید و حتماً باید از طریق بانک ابلاغکننده انجام گیرد. در غیر این صورت، که آن لم یکن تلقی میشود (اشمیتوف، ۱۳۷۸، ص ۶۲۴-۶۲۳).

ب: رابطه میان بانک گشاینده اعتبار و ذینفع اعتبار

بانک گشاینده اعتبار، با صدور اعتبار اسنادی از جانب متقاضی اعتبار، به عنوان واسطه ای میان او و ذی نفع اعتبار عمل میکند. بانک گشاینده اعتبار، از بانک کارگزار دیگری که معمولاً در کشور صادرکننده واقع است، درخواست میکند که اعتبار را به ذینفع اعتبار ابلاغ و یا تأیید و ابلاغ کند. اعتبار اسنادی صادره از سوی بانک گشاینده اعتبار اصولاً متضمن تعهد پرداخت در مقابل ذینفع اعتبار است. اعتبار اسنادی ممکن است قابل برگشت یا غیرقابل برگشت باشد. بانک گشاینده اعتبار، حق دارد اعتبار قابل برگشت را معمولاً به دستور متقاضی اعتبار، بدون اطلاع قبلی ذینفع اعتبار در هر زمان فسخ کند. بنابراین، اعتبار قابل برگشت، چنان که از نام آن معلوم است، تعهد حقوقی الزام آوری برای بانک در زمینه پرداخت به وجود نمی آورد. اعتبار اسنادی غیرقابل برگشت را نمیتوان بدون توافق ذینفع و بانکهای ذیربط، اصلاح یا فسخ کرد. بنابراین، تعهدی قطعی برای بانک گشاینده اعتبار در زمینه پرداخت در مقابل ذینفع اعتبار به وجود می آورد بدین ترتیب، بر اساس ماده ۲ یو سی. پی. بانک گشاینده اعتبار، بنا بر درخواست و دستورهای متقاضی اعتبار، موظف میشود تا در برابر اسناد مقرر در اعتبار و نیز مشروط به رعایت شرایط اعتبار، پرداختی را به ذینفع اعتبار یا به حواله کرد او انجام یا بروات صادره توسط ذی نفع را قبولی بنویسد و پرداخت کند و بر اساس مقررات یو سی پی، انجام دادن تعهدات یادشده از سوی بانک گشاینده اعتبار، موکول به ادعاهای یا دفاعیات متقاضی اعتبار که ناشی از روابط او با بانک گشاینده یا با ذینفع است، نخواهد بود و در حقیقت، اعتبار اسنادی بنا به ماهیت خود مبنی بر وصف استقلال، معاملاتی جدا از قرارداد مبنایی یا دیگر قراردادهایی است که مبنای گشایش اعتبار قرار میگیرند.

ج: رابطه میان متقاضی اعتبار و بانک گشاینده اعتبار

یکی از مهمترین روابط حقوقی میان طرف های اعتبار اسنادی، رابطه حقوقی متقاضی اعتبار و بانک گشاینده اعتبار است. نتیجه توافق میان متقاضی اعتبار و ذینفع مبنی بر پرداخت به روش اعتبار اسنادی، در قرارداد مستقل دیگری که میان متقاضی اعتبار و بانک گشاینده اعتبار منعقد میشود، متبلور گردیده است و اعتبار اسنادی، به دنبال انعقاد این قرارداد به وجود می آید. متقاضی اعتبار به وسیله نامه گشایش اعتبار، دستور خود جهت صدور اعتبار را به بانک اعلام میکند. بانک گشاینده اعتبار نیز با ملاحظه پاره های شرایط از جمله وضع مالی متقاضی، نوع کالا و امکان فروش آن، تقاضای متقاضی اعتبار را می پذیرد و با امضای مدارک مزبور، میان متقاضی اعتبار و بانک، قراردادی منعقد می گردد که متضمن حقوق و تعهدات آن دو نسبت به یکدیگر است. به موجب این قرارداد، دو طرف در مقابل هم تعهداتی را میپذیرند و تکالیفی را بر عهده میگیرند. در نتیجه، متقاضی اعتبار، ضمن درخواست خود و بر اساس توافق حاصله با بانک گشاینده اعتبار، نسبت به پرداخت وجه اعتبار، کارمزد و دیگر هزینه هایی که بانک اعلام میکند، متعهد میگردد و بانک نیز در مقابل، با گشایش اعتبار، نسبت به پرداخت وجه به ذینفع بر اساس شرایط اعتبار و در مقابل ارائه اسناد و مدارک تعیین شده در قرارداد گشایش اعتبار متعهد میگردد.

فصل سوم: مراحل گشایش اعتبار اسنادی و چالش های آن در بانکداری ایران و پیشنهادات برون رفت از چالش ها **بخش اول: مراحل گشایش اعتبار اسنادی**

بعد از ایجاد ارتباط اولیه بین خریدار و فروشنده صدور پروفرما از طرف فروشنده، خریدار به وزارت بازرگانی مراجعه نموده و اقدام به ثبت سفارش می نماید. پس از اخذ مجوزهای اولیه و نهایی شدن ثبت سفارش، خریدار خطرات حمل و نقل کالا را بیمه نموده و با در دست داشتن کارت بازرگانی به بانک مراجعه می نماید. در بانک بعد از تکمیل فرم درخواست گشایش اعتبار اسنادی و سپردن چند تعهدنامه و بررسی وضعیت اعتباری وی اعتبار گشایش می یابد و به بانک فروشنده اطلاع داده می شود. بانکها بر اساس اعتبار مشتری برای گشایش اعتبار مقداری از مبلغ معامله را به شکل وجه نقد و بقیه را به شکل وثیقه از خریدار دریافت می نمایند. در گام بعد بانک فروشنده اعتبار را به فروشنده ابلاغ نموده و در صورت عدم وجود مغایرت بین توافقات فی ما بین خریدار و فروشنده و متن اعتبار، فروشنده نسبت به دریافت وجه معامله در صورت انجام تعهداتش مطمئن شده و اقدام به تهیه کالا و بسته بندی صادراتی می نماید. بعد از بسته بندی و بازرسی کالا ترخیص صادراتی نموده و به شرکت حمل بین المللی تحویل می دهد. کالا از آنجا برای گمرک کشور خریدار ارسال می شود و فروشنده اسناد تعیین شده در متن اعتبار را تهیه و به بانک ابلاغ کننده تحویل می دهد. بانک مزبور طی پنج روز کاری اسناد را بررسی نموده و در صورت عدم مغایرت اسناد را برای بانک گشایش کننده اعتبار ارسال می نماید. آن بانک نیز پنج روز کاری مهلت دارد تا اسناد را بررسی نموده و در صورت عدم مغایرت وجه معامله را به حساب بانک ابلاغ کننده منتقل نموده و از آنجا به حساب فروشنده واریز شود. بعد از اتمام بررسیها بانک گشایش کننده اعتبار با صدور اعلامیه رسید اسناد از خریدار یا صاحب کالا می خواهد تا با مراجعه به بانک مبلغ باقیمانده اعتبار را که به شکل وثیقه نزد بانک بود تسویه نموده و اسناد خود را تحویل بگیرد. بعد از واریز و تسویه خریدار با در دست داشتن اسناد می تواند به گمرک مراجعه نموده و کالا را تحویل بگیرد. در این روش خریدار مطمئن است در صورتی مجبور به پرداخت وجه معامله می شود که فروشنده اسنادی را ارایه دهد دال بر اینکه نهایتاً تا تاریخ سر رسید مشخص شده تعهدات خود را انجام داده است. از سوی دیگر فروشنده نیز مطمئن است در صورتی که تعهدات خود را انجام دهد و اسناد مربوطه را ارایه دهد می تواند پول خود را از بانک گشایش کننده اعتبار و نه خریدار دریافت کند؛ بنابراین هر دو طرف از اطمینان خاطر برخوردار هستند.

الف: نکاتی که بانک گشایش دهنده اعتبار باید مورد توجه قرار دهد.

۱- وضعیت مالی حسن شهرت و درستکاری مشتری که معمولاً بانک‌ها اداراتی را بدین منظور تحت عنوان اداره کل اعتبار سنجی مشتریان در اختیار دارند و از طریق استعلام از بانک مرکزی و ادارات داری و تامین اجتماعی و نیز بازدید میدانی از کارخانه و ... نسبت به اعتبار سنجی مشتریان اقدام می‌نمایند.

۲- بانک باید شرایط گشایش اعتبار مشتری را به دقت مورد بررسی قرار دهد تا شرایط مورد درخواست متقاضی به ضرر او نباشد در این زمینه حتی المقدور راهنماییهای لازم را به خریدار ارائه دهد. منجمله اینکه بانک باید حتماً در شرایط اعلامی از سوی گشاینده اعتبار بازرسی مبدا و بازرسی زمان ترخیص کالا را در نظر بگیرد زیرا ممکن است به علت تبنی خریدار و فروشنده کالایی غیر واقعی یا فاقد ارزش وارد کشور شود و زمانی که بانک برای وصول طلب خود به فروش کالا روی می‌آورد متوجه این موضوع شود.

۳- بانک گشایش کننده باید دقت کند که پوشش بیمه انجام شده باشد زیرا خریدار ممکن است پس از پرداخت وجه اسناد از سوی بانک قادر به اجرای تعهدات خود نباشد در چنین حالتی بانک گشایش کننده اعتبار مجبور به اتکاء و وثایق و ضمانتهایی است که از خریدار دریافت داشته است. لذا بانک ممکن است مجبور باشد خود کالای را به فروش برساند تا وجهی را که بابت اعتبار پرداخت نموده است تأمین کند و در صورت بیمه بودن کالا ریسک ناشی از اتلاف مال و سوخت شدن طلب بانک کاهش می‌یابد.

۴- به موجب تبصره ۱ بند ۱ مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بانک‌ها مکلف به اخذ تعهدنامه کتبی از واردکننده مبنی بر واریز و ترخیص و ارایه اصل پروانه ترخیص قطعی کالا می‌باشند.

ب: وثایق مورد قبول بانک‌ها برای گشایش اعتبار را می‌توان در سه دسته بیان نمود:

۱- به موجب تبصره ۴ بند ۱ مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی بانک‌ها ملزم می‌باشند در رابطه با بخش غیردولتی، بابت تضمین ارائه پروانه ترخیص قطعی کالا، در زمان گشایش اعتبار نسبت به اخذ وثایق کافی معادل ۱۲٪ وجه اعتبار و 32٪ وجه حواله ارزی به ریال اقدام نماید. لازم به ذکر است بانک بایستی تعهدی از متقاضی اخذ نماید که در آن متقاضی متعهد گردد در صورت عدم ایفای تعهد، معادل ریالی درصد های فوق الذکر را به عنوان وجه التزام پرداخت مینماید و در غیراین صورت بانک عامل مجاز به تبدیل وثایق مآخوذه بابت وجه التزام خواهد بود. ضمناً در صورت عدم ارائه پروانه ترخیص قطعی کالا در مهلت های مقرر و عدم ارائه گواهی گمرک، بانک بایستی وجه التزام مذکور را به میزان تعهد ارزی ایفاء نشده به نرخ روز تسویه دریافت و به مدت یکسال نگهداری و در صورت عدم ایفای تعهد ارزی ظرف مدت مزبور، مبلغ مآخوذه را پس از کسر هزینه های مرتبط با وصول وجه التزام، به شماره حساب اداره سیاستها و مقررات ارزی - حساب تضمین پروانه سبز گمرکی نزد اداره معاملات ریالی واریز نماید.

همانگونه که ملاحظه می‌شود و در عمل نیز در جریان است بانک مبلغی را به عنوان وجه التزام از گشاینده اعتبار اخذ می‌نماید و در صورت عدم ایفاء تعهد و عدم ارائه پروانه سبز گمرکی وجه فوق به نفع دولت ضبط خواهد شد.

۲- از دیگر تضمینات مورد قبول بانک برای انجام گشایش، سپرده سرمایه گذاری بلندمدت یا گواهی سپرده سرمایه گذاری بلندمدت (معادل ۱۰۰ درصد مبلغ اعتبار) سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت و قرض الحسنه پس انداز (معادل ۱۰۰ درصد مبلغ اعتبار) اوراق مشارکت دولتی، ضمانتنامه بانکهای معتبر داخلی و خارجی، سهام شرکتهای پذیرفته شده در بورس به قیمت میانگین قیمت اسمی همچنین اموال غیرمنقول شامل مسکونی، اداری و تجاری (به قیمت کارشناسی پس از کسر ارزش سرقفلی حسب مورد) ماشین آلات خطوط تولید معادل ۷۰ درصد قیمت دفتری و یا قیمت کارشناسی، سفته امضاء شده توسط متقاضی و سفته ظهرنویسی شده توسط ضامن/ ضامنین معتبر با توجه به نتیجه ارزیابی ضامن می‌باشد.

۳- در برخی موارد خود کالای موضوع سفارش ممکن است زیر کلید بانک نگهداری شده و به عنوان تضمین اعتبار اسنادی مفتوحه قرار گیرد که در این صورت بانک اسناد را تا تسویه کامل اعتبار اسنادی نزد خود نگهداری می‌کند و در صورت عدم

تصفیه به خود کالا برای ترخیص و فروش آن رجوع می نماید و ممکن است مواجه با کالای بی ارزش شود که در این خصوص ذکر موارد زیر لازم می باشد.

۱- به موجب ماده ۸ مجموعه مقررات گمرکی، متولی اعلام بیش بود ارزش کالای یا گران نمایی، دفتر تعیین ارزش گمرک ایران میباشد. ضمناً براساس نامه شماره ۳۰/۳۷۱۰۱ مورخ ۹۳۰/۴/۰۷ بعنوان مدیر کل دفتر تعیین ارزش گمرک ایران مقرر شده است نامه های پیشبود ارزش (در سه نسخه، نسخه اول مدیریت امور بین الملل نسخه دوم مدیریت امور بازرسی نسخه سوم مدیریت امور حقوقی) به طور مستقیم برای بانکهای عامل ارسال شود. درمواردیکه گمرکات ترخیص کننده کالا رأساً اعلام بیش بود ارزش نمایند، موضوع بلحاظ اخذ تایید نهایی میبایست از دفتر تعیین ارزش گمرک ایران استعلام گردد که در این صورت بانک با توجه به نامه گمرک اقدام به شکایت کیفری علیه گشاینده اعتبار خواهد نمود.

۲- به موجب ماده ۲۴ قانون امور گمرکی مدت مجاز نگهداری کالا در انبارهای گمرکی از تاریخ تحویل کالا به این اماکن سه ماه است. در صورت تقاضای کتبی صاحبان کالا یا شرکتهای حمل و نقل در مورد کالای عبوری و وجود علل موجه به تشخیص گمرک و با پرداخت هزینه انبارداری تا تاریخ موافقت گمرک این مدت حداکثر تا دو ماه دیگر قابل تمدید است. در صورتی که ظرف مهلت مقرر صاحب کالا برای انجام تشریفات گمرکی و پرداخت وجوه متعلقه اقدام ننماید کالا مشمول مقررات متروکه شده و توسط سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی به عنوان مسؤول فروش کالای متروکه و ضبطی با رعایت مقررات مربوطه به فروش می رسد. و تا زمانی که کالا توسط سازمان یاد شده به فروش نرسیده است، صاحب کالا حق دارد پس از اعلام گمرک به سازمان مذکور برای انجام تشریفات قطعی گمرکی و ترخیص کالای خود نسبت به تسلیم اظهارنامه و یا تغییر عنوان اظهار با رعایت مقررات مربوطه و پرداخت کلیه وجوه متعلقه و سایر هزینه های انجام شده اقدام نماید.

دلایل متروکه شدن کالا اغلب ناشی از کمبود نقدینگی از جانب صاحب کالا برای ترخیص و یا داشتن پرونده توسط صاحب کالا و یا عدم تایید به وسیله استاندارد و بهداشت است. معمولاً بانک ها قبل از متروکه شدن کالا آنها را ترخیص و به فروش می رسانند و در اغلب موارد که بانک ها اقدام به ترخیص کالا نمی نمایند بی ارزش بودن کالای وارداتی و بیشتر بودن هزینه های قانونی ترخیص از قبیل حقوق گمرکی نسبت به ارزش کالا موجب متروکه شدن آن می شود.

بخش دوم: چالش های اعتبارات اسنادی در بانکداری ایران

علی رغم وجود بخشنامه ها و دستورالعمل های متعدد در زمینه گشایش اعتبارات اسنادی متاسفانه به دلیل خلا های قانونی و نظارتی موجود که در مواردی به دلیل تسهیل امر واردات و صادرات از سوی دولت نادیده گرفته شده است موجب بروز سوء استفاده های متعدد از اعتبارات اسنادی در کشور و به تبع آن افزایش مطالبات بانک ها گردیده است که این امر به علت فقدان زیرساخت های مناسب و لازم همچون بانک های جامع اطلاعات اعتباری که بتواند اطلاعات صحیح و به روز را در اختیار بانک ها قرار دهد و نیز عدم وجود مؤسسات رتبه بندی و اعتبارسنجی، شرکت های مشاوره مالی و سرمایه گذاری، شرکت های بیمه تضمین کننده اعتبارات و... ریسک بانک ها در روند اعطا و باز پس گیری تسهیلات و اعتبارات را به حدی افزایش داده است که امروزه یکی از معضلات اساسی نظام بانکی کشور، سیر فزاینده و حجم سنگین مطالبات سررسید گذشته و معوق ناشی از گشایش های اعتباری صورت گرفته و چگونگی وصول آنهاست. بنا بر آنچه که اینجانب حسب شغل خود (کارشناس حقوقی یکی از بانک های دولتی) با آن مواجه بوده ام می توانم بیان نمایم که گشاینندگان اعتبار اسنادی که موفق به تسویه اعتبار اسنادی خود با بانک و ترخیص کالا نمی شوند را می توان به چند دسته تقسیم کرد.

الف: گشایندگانی که با ذینفع اعتبار (فروشنده) در ارتباط کامل بوده و با هم دستی وی و یا با ثبت شرکت صوری در خارج از کشور و جا زدن آن به عنوان فروشنده اقدام به خرید و ارسال کالای بی کیفیت و جا زدن آن کالا به عنوان کالای با کیفیت مورد معامله می نمایند در واقع فروشنده و خریدار در این معامله یک نفر می باشد. این اقدام می تواند از طرق مختلف منجمله تغییر کشور سازنده کالا با کشور اصلی مقرر و یا تعداد کالا و یا تغییر مواد اولیه کالا اتفاق افتد به طوری که برای مثال در یکی از موارد عملی اتفاق افتاده، شرکت ف اقدام به گشایش اعتبار اسنادی نزد یکی از بانک های دولتی نموده است و موقع گشایش

مقرر بوده بر اساس پرفرم ارائه شده از سوی خریدار (متقاضی اعتبار) به بانک در زمان گشایش اعتبار، فروشنده (ذینفع) نسبت به ارسال یک تن شیر مخلوطی به کشور اقدام نماید منتها پس از ارسال کالا مشخص گردیده است تنها تعدادی شیلنگ استیل از سوی فروشنده ارسال شده است این در حالی است که در اسناد حمل ارسال شده از سوی فروشنده به بانک تمامی مندرجات حکایت از ارسال کالای اصلی مورد خریداری داشته و بانک نیز بر اساس اسناد اقدام به پرداخت وجه به فروشنده نموده است؛ و یا در مورد دیگر شرکت م درخواست گشایش اعتبار از بانک بابت ورود تعداد یکصد هزار ساعت مچی نموده است که پس از وارد شدن کالا به کشور مشخص گردیده است ساعت های ارسالی از سوی فروشنده فاقد موتور بوده و تنها ظاهر ساعت مچی را دارد ولی بانک در زمان دریافت اسناد و مطابقت آن با پرفرم اولیه مبلغ اعتبار را به فروشنده پرداخت نموده است که در این موارد اگر چنانچه بانک گشاینده اعتبار از متقاضی تضمین معتبر و با ارزش اخذ ننموده باشد که متاسفانه در اکثر موارد از این دست نیز به دلیل سیاست های اقتصادی دولت ها مبنی بر تسهیل امر واردات و صادرات و تاکید بر وثیقه بودن خود کالا به عنوان تضمین اعتبار همینگونه می باشد، بانک گشاینده اعتبار بابت ارز پرداختی به ذینفع فاقد محل وصول طلب می شود و این امر موجبات خروج ارز از کشور و کاهش منابع ارزی کشور می گردد.

به نظر می رسد بسیاری از موارد اعتبارات اسنادی که با این شیوه گشایش می گردند با جرم پولشویی نیز در ارتباط می باشند به این شکل که پس از گشایش اعتبار و با دریافت مبلغ فاقد پشتوانه از بانک ایرانی در خارج، وجه دریافتی مجدد به کشور وارد تا در امور دیگری هزینه گردد.

ب: گشاینده گانی که در قالب شرکت های تولیدی و خدماتی با توجه به شرایط دشوار و چالش هایی که واحدهای مذکور در کشور ما با آن دست به گریبانند اقدام به گشایش اعتبار اسنادی می نمایند که این دسته از بدهکاران بانکی را در قالب دو گروه اصلی می توان تقسیم بندی نمود.

گروه اول کسانی هستند که ورشکسته و دچار تنگنای مالی شده اند و لذا توان تصفیه اعتبار و متعاقباً ترخیص کالا را ندارند. گروه دوم ورشکسته و ناتوان از پرداخت نیستند بلکه به دلیل وضع نابسامان اقتصادی و ایجاد رکود در بازار، برنامه اقتصادی آنها به تعویق افتاده است و کالای ترخیص شده به خاطر شرایط اقتصادی به فروش نرفته لذا امکان تصفیه اعتبار فراهم نشده است.

با عنایت به مراتب فوق به نظر می رسد مقررات (ucp600) که در بعد بین المللی مورد لحاظ بانک ها در گشایش اعتبارات اسنادی می باشد در فضای حسن نیت و در چهارچوب اعتماد بین تجار در امر خرید و فروش بین المللی وضع گردیده است لذا در آن پیش بینی در خصوص موارد پیش گفت صورت نگرفته است و به نظر می رسد نهادهای نظارتی ذیربط منجمله بانک مرکزی و وزارت امور اقتصاد و دارایی می بایست با عنایت به شرایط موجود در کشور و ریشه یابی موارد سوء استفاده از اعتبارات اسنادی مقرراتی را وضع نمایند تا از گشایش این قبیل از اعتبارات اسنادی و خروج ارز از کشور ممانعت بعمل آورند که برخی از راهکارها اشاره خواهد شد.

بخش سوم: راهکارهای پیشنهادی به منظور جلوگیری از سوء استفاده از اعتبارات اسنادی

۱- یکی از مواردی که موجب ایجاد انگیزه برای مجرمین به منظور سوء استفاده از اعتبارات اسنادی و واردات کالاهای بی ارزش می گردد تفاوت نرخ ارز اختصاصی از سوی بانک مرکزی برای واردات کالا و نرخ بازار آزاد آن در کشور می باشد به نحوی که خصوصاً در سالهای اخیر اختلافی بالغ بر دو برابر قیمت نرخ ارز دولتی و بازار آزاد وجود دارد و این امر باعث می شود که اشخاص با ارز نرخ دولتی کالای بی ارزش را وارد کشور نمایند تا در مقابل با دریافت ارز از بانک و ورود مجدد آن به کشور ارز دولتی دریافتی را در بازار آزاد به فروش رسانده و از این محل دارای درآمد سرشار گردند لذا یکی از راه ها برای جلوگیری از سوء استفاده از اعتبارات اسنادی می تواند ثبات نرخ ارز و یکسان سازی نرخ ارز دولتی و آزاد باشد تا عملیات مجرمانه مذکور برای مجرمین صرفه اقتصادی نداشته باشد.

۲- یکی دیگر از راه های پیشگیری از سوء استفاده از اعتبارات اسنادی می تواند الزام بانک ها به بررسی پرفرم های ارائه شده در زمان درخواست گشایش اعتبار باشد به نحوی که بانک ها کالای مورد معامله و قیمت تعیین شده در پرفرم را در بازارهای ایران واقعیت سنجی نمایند و کارشناسان بانک بررسی نمایند کالای موضوع گشایش با قیمت مندرج در پرفرم در بازار ایران دارای یک رابطه معقول و منطقی باشد.

به عنوان مثال شرکت ص اقدام به ارائه پرفرم به یکی از بانکها به منظور واردات لوستر می نماید ولی رقم مندرج در پرفرم بابت هر لوستر بسیار رقم گزافی تعیین گردیده بود و این موضوع در زمان گشایش اعتبار مورد توجه بانک قرار نگرفته بود و پس از وارد شدن کالا و هنگامی که بانک قصد فروش کالا به منظور وصول طلب خود را داشت مشخص گردید هر لوستر به میزان نصف ارزش تعیین شده در پرفرم در بازار دارای ارزش می باشد لذا مطالبات بانک بابت الباقی طلب خود بلاوصول باقی ماند.

۳- یکی از راهکارها به منظور پیشگیری از سوء استفاده از اعتبارات اسنادی می تواند بازرسی کالا در مبدا باشد به نحوی که به متقاضی اعتبار الزام گردد تا در قرارداد اولیه خود و فروشنده یکی از اسناد مورد تقاضا جهت ارسال به بانک ابلاغ کننده را بازرسی کالا در مبدا قرار دهد و گزارش کارشناس نیز به همراه سایر اسناد به بانک ابلاغ کننده تحویل داده شود و بانک گشایش کننده نیز پس از دریافت اسناد، گزارش بازرسی را نیز با سایر اسناد مطابقت و متعاقباً نسبت به واریز وجه به حساب ذینفع اقدام نماید. البته در این خصوص می بایست ترتیبی اتخاذ گردد تا امکان تبانی بازرس با فروشنده و ارائه گزارش خلاف واقع فراهم نگردد.

۴- در حال حاضر در قوانین جزایی کشور قوانین کیفری مجزا به منظور سوء استفاده از تسهیلات بانکی منجمله اعتبارات اسنادی وجود ندارد و به نظر می رسد با عنایت به حساسیت منابع ارزی کشور و لزوم صیانت از آن با جرم انگاری سوء استفاده از اعتبارات اسنادی به صورت مجزا و با رعایت همه جوانب آن در قوانین جزایی می توان از بروز این پدیده پیشگیری نمود.

۵- وضع مقررات و قوانین سخت گیرانه به منظور جلوگیری از رواج سفارش و توصیه پذیری در بانک ها جهت اعطای تسهیلات به افراد خاص زیرا این کار موجب می شود بسیاری از مقررات مربوطه منجمله اعتبار سنجی اعتبار و توان مالی وی برای واردات و صادرات کالای مورد تقاضا از سوی بانک به صورت ضعیف مورد بررسی قرار گیرد و تضمینات ماخوذه از چنین شخصی به واسطه ارتباطات بیرون بانک به صورت ضعیف اخذ گردد به صورتی که اگر اعتبار اسنادی مورد تقاضا به هر دلیل با عدم تصفیه از ناحیه وی مواجه گردد بانک را جهت وصول طلب خود با مشکل مواجه می سازد.

نتیجه:

هر چند اعتبارات اسنادی راه کاری شناخته شده در دنیای تجارت بین الملل برای کاهش ریسک ناشی از عدم شناخت طرفین قرارداد نسبت به یکدیگر برای خرید و فروش کالا می باشد و می توان گفت ریسک روش های سنتی پرداخت را به طور کلی پوشش داده است ولی علی رغم وجود محاسن آن، این نوع پرداخت مانند سایر نهادهای ساخته و پرداخته دست بشر کامل نبوده و راه های نفوذ در آن و سوء استفاده از آن توسط تبهکاران موجود می باشد و به نظر می رسد هر کشوری برای جلوگیری از سوء استفاده از این نوع روش پرداخت می بایست بسته به شرایط موجود در کشور خود و نوع جرم های صورت گرفته در کشور در این خصوص، راهکارهایی را برای جلوگیری از سوء استفاده از این نوع روش پرداخت در نظر بگیرد.

در کشور ما از یک طرف با عنایت ضعف مقررات تاسیس شرکت تجاری که بسیار ساده و بدون پیچ و خم می باشد و از طرف دیگر ضعف در اعتبار سنجی مشتریان از سوی بانک ها سبب شده است تا امکان تاسیس شرکت فاقد پشتوانه با تعداد زیاد برای اشخاص تبهکار و گشایش اعتبار اسنادی از سوی آنها فراهم باشد. معمولاً این اشخاص با تاسیس یک یا چند شرکت در ایران و کشور همسایه مانند امارات و قطر به نوعی دست به احداث شرکت های همگروه زده طوری که در ظاهر و در بررسی اولیه امکان تشخیص اینکه شرکت خریدار و فروشنده همگروه است وجود ندارد بلکه در پشت پرده شرکت ها به یک یا چند شخص تبهکار که با هم همدست می باشند منتهی می گردد و نهایتاً اعتبار اسنادی گشایش شده منجر به ارسال کالای بی ارزش می شود و علاوه بر ضرر به منابع بانک ها موجب خروج ارز از کشور می شوند که با عنایت به محدودیت های ارزی کشور

ما این موضوع دارای تبعات زیادی برای کشور خواهد بود. لذا به نظر می‌رسد دولت و مجلس می‌بایست با بررسی موشکافانه موضوع حتی الامکان با وضع قوانین جلوی این نوع سوء استفاده از اعتبار اسنادی که نوع رایج سوء استفاده نیز می‌باشد را بگیرند. راهکارهایی که نگارنده در نتیجه درگیر بودن با موارد سوء استفاده از اعتبار اسنادی به واسطه اشتغال در یکی از بانک‌های دولتی کشور با آن روبرو بوده است در این مقاله بیان گردید و امید است هرچه سریع‌تر در این خصوص از سوی مسئولین امر اقدام لازم صورت پذیرد.

منابع:

۱. اشمیتوف، کلایوام. (۱۳۷۸). حقوق تجارت بین الملل. ترجمه بهروز اخلاقی، فرهاد امام، سیدمحمد اسبقی نمینی، محمود باقری، امیرحسین طیبی فرد و اسماعیل همت دوست تهران، سمت، چاپ اول
۲. اشمیتوف، کلایوام (۱۳۷۸) دکترین تطبیق دقیق، اصل استقلال اعتبارات اسنادی و آثار حیل و تقلب در این گونه اسناد. ترجمه علی مخبرالرضا. مجله کانون وکلا، شماره ۱۵۲، ۱۵۳
۳. طارم سری مسعود (۱۳۸۳) حقوق بازرگانی بین الملل چاپ پنجم تهران شرکت چاپ و نشر بازرگانی
۴. محبی، محسن (۱۳۶۳) دعاوی مربوط به ایران و آمریکا در موضوع اعتبارنامه تضمینی در محاکم آمریکا، مجله حقوقی، ش ۱
۵. مسعود مزینی، محمدحسن مهاجری تهرانی (۱۳۸۹) بانکداری بین الملل، موسسه عالی آموزش بانکداری ایران ج ۲
۶. مهدی رشیدی، (۱۳۸۷)، بانکداری بین الملل، موسسه عالی بانکداری ایران، جلد ۱
۷. مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (۱۳۸۲) ترجمه محمدصالح ذوقی چاپ چهارم کمیته ایرانی بازرگانی بین الملل
۸. مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۹. سایت بانک ملی ایران به نشانی: www.bmi.ir

An Analysis of Letters of Credit and their Challenges in Iranian Banking

Mohammad Reza Vahedi

Ph.D candidate of private law, Faculty of Law and Political Science, Islamic Azad University, Karaj Branch

Abstract

In letters of credit, the payment of the price of goods or services is guaranteed in the interest of the seller (the beneficiary of credit), and the seller gives the required documents to the bank and receives cash from the bank in return for them. The bank also delivers to the buyer the documents which it has received from the seller, thus assuring the buyer that it will not pay any money until it has acquired the documents of the contracted property. However, the bank itself also has some kind of guarantee against the one who wants to open the credit (customer), which guarantees the repayment of credit to the seller by the customer. However, unfortunately, this type of payment also leads to abuse by fraudsters and causes the withdrawal of foreign currency from the country and the importation of worthless goods in return for it. It is very important in our banking system to prevent this and to find the cases that lead to abuse of letters of credit and find solutions to prevent from challenging the letters of credit which eventually engage the bank resources and increase the volume of litigation cases.

Keywords: letter of credit, opening stages, guarantee, challenges, solutions.
